

МІТА.

Въ своїй хаті, своя правда,
И сила, и воля!

Т. Шевченк о.

№ 17.

Львівъ, дня 9-го Листопада, 1865.

ПЕРЕДЪ ОДКРИТТЄМЪ ЗАСІДАННЯ КРАЄВОГО СОЙМА.

Черезъ кілька днівъ, себъ-то въ Четверь дня $11\frac{1}{23}$ Листопада зберетця вже нашъ соймъ кравий. Посли вже зачинають зъїзджати ся. Ще розділяє насъ короткий часъ відъ тої доби, коли ми після довготривалої перерви знову уживати станемо нашихъ конституционнихъ правъ, коли яко вольні и свободні обивателі австрійської держави радити будемо надъ внутрішнімъ устроємъ нашого галицького краю, надъ межинародніми питаннями въ Галичині и надъ їхъ розвязкою и надъ деякими державно-правними питаннями, предложеними правительствомъ нашому сойму. За першихъ двохъ каденцій нашого сойму не можна було взятися до практичнєго діла черезъ те, що перший зборъ сойму бувъ лишень на те скликанимъ, щобъ вибрати депутатівъ до віденського райхсрату, а другий, здається, зъїхавсь бувъ на те щобъ въ короткімъ часі знову розъїхатись у свояси. За теперішнєї каденції предстоить намъ багато ділъ, которі вже здавна на розвязку чекають и добре булобъ колибъ стало часу, щобъ принаймній заложити тривалі основи до кріпкої будови на будуще нашихъ народніхъ и товариськихъ институцій, опертихъ на уставі и піддержуванихъ почутвствомъ народности, идеєю свободи и волі. Цілий край очікує съ великою нетерпеливостю, но такожъ зъ сильною довірою, — на щасливий вислідокъ. И справді роз-

дивившись у всіх завданняхъ, предстоячихъ нашому соймові, треба признати, що се все суть діла, найбільшої ваги для нашого народа, сягаючі у глибоке внутро народнёго життя, и впливаючі якъ найсильніше на ёго будучий розвитокъ. До тихъ завдань, которі передовсімъ дотичать внутрішнє устройство руського народу, або уконституованнє нашого сойму, треба причислити:

а) уставу громадську и

б) зміну виборчого статута. Тутъ би ми призамітили, що дивнимъ дивомъ такъ сталось, що Русини и Поляки бажають собі зміни виборчого статута. Якъ такъ, то настоящий виборчий статутъ єсть недогіднимъ для обохъ сусіднихъ народівъ, но треба признати, що такъ Поляки, якъ и Русини зъ иншої точки задивляютьця, коли їхъ бажання густо-часто собі противні, тутечки вь одно сходятьця. Теперішній виборчий статутъ, єсть уложений ведля репрезентаці интересівъ, а яко такий практикуєтця вінъ у всіхъ провинцияхъ такъ названихъ німецько-славянськихъ. Поляки бажають, щобъ більше репрезентувався интересъ більшихъ посідателівъ и мість, заселенихъ жидівсько-польскимъ елементомъ, а ми знову, щобъ більше допустити представителівъ сільскихъ громадъ. яко надбільше уподаткованихъ. Якъ порівняємо нашъ виборчий статутъ на пр. зъ чеськимъ, то покажетця намъ ясно, що вь насъ більше суть допущені низші верстви до голосовання и вибору, аніжъ у Чехахъ. Чи намъ отже випадає жадати зміни виборчого статута? Намъ требабъ ёго боронити, а яко радикальне средство на недугъ меншини, треба намъ доконче домагатися поділу сойму на руський у Львові и на польський у Кракові.

в) Сими днями мають перейти підъ управу соймового виділу усі краєві фонди а тимъ самимъ и театральний фондъ гр. Скарбка. Хотя Gaz. Nar. послідніми часами голосила, що усі краєві фонди, и такожъ ціла скарбківська фундація — суть фондами польськими, и яко такі лишень Полякамъ прислужати мають, то мимо сєго ми сподіваємось відъ чувства справедливости деякихъ спроміжъ соймовою більшиною, що тіі фонди означені будуть, яко краєві, обоімъ народностямъ прислужаючі. При тій згадці приходить намъ на думку сумний станъ нашої народнёї сцени. Щобъ підпомогти нашій сцені народній, то треба виглядати відъ сторони братівъ Поляківъ патриотичнёї иницијативи. Сподіваємось, що которийсь изъ польскихъ послівъ внесе тую краєву справу на дневний порядокъ, а вислідокъ дебати буде ачей

зъ користю для нашого народа. Коли польський народъ ставить идею народности попередъ усі мотори, пориваючі народні маси до величнїхъ историчнїхъ подвигівъ, коли Польща узнала наше историчне право до руської землі, на котрій ми поручъ зъ Поляками живемо, — то думаємо не можна не сподіватися признання соймомъ субвенції изъ краєвихъ фондівъ нашїй народній сцені, запевняючої їй сутте на будуще.

д) Про народні и середні школи. Якъ великої ваги може бути безпристрастна дискусія про народні и середні школи, на те не треба й слівъ теряти.

е) До державно-правнихъ питань, дотичачихъ ціле наше государство можна причислити:

1) децизіи угорського и хорватського соймівъ, взглядомъ державно-правного стосунку Угорщини и Хорватїи до австрійського государства, предложені до прийаття краєвимъ соймамъ, и

2) означенне позиції нашого корунного краю супротивъ центральної репрезентації въ райхсраті, або иншими словами означенне автономїі нашой провинції.

Що до взаїмного стосунку народностей, то треба взяти те на увагу, що ми Русини матимемъ зъ початку 50 представителівъ на соймі, а після прибуде намъ ще 2 або 3 голоси. Поляки же будуть мати всього 96 польськихъ репрезентантівъ. Почисливши тиї сили показуєтця, що ми будемо и nadalше въ значній меншині, и що ми зъ нашими внесками тілько при вирозумілімъ и патриотичнімъ успособленню Поляківъ перейти зможемо, а самий важний внесокъ буде покищо, для вузькихъ рамъ нашого патриотизма, внесокъ про субвеннованне нашїй народній сцені. Добре булобъ, и безъ сомніннїя пішлобъ тогді конституціонне діло въ Галичині справжнєю дорогою, якъ би міжъ нашими соймовими репрезентантами були люде независимі, справдешні ліберали, которі станути моглибъ межї двома крайностями, но поки такі ліберали, приклонники нашой народнєї партїї, въ сильнімъ и поважнімъ заступі появлятця на краєвїмъ соймі, то до сихъ поръ треба вважати и въ такїхъ послахъ народнїхъ репрезентантівъ, которі не поділяють нашихъ народнїхъ переконь, и которі одягнені въ сіракахъ не мають ще о народнімъ ділі поняття, и у котрихъ цілий кружокъ идей, заключаєтця у знакомій всімъ фразі.

ЗЪ ПЕРЕДВИБОРЧИХЪ ЗБОРІВЪ.

Львівъ, дня 5. Листопада.

Подаємъ нашимъ руськимъ Читателямъ новий фактъ до відомості, показуючий якъ найдокладнїше, чи и о скільки ми Русини при дотеперїшнімъ складі річей уступокъ въ ділі взаимного порозуміння зо сторони Поляківъ надїятися можемъ. Сей фактъ осьъ такий. На передвиборчимъ собранню дня 1. с. м. забравъ міжъ иншими голосъ Др. Чемеринський и обяснивъ въ своїй короткій бесїді, що признанне повної автономї Русинамъ такъ изъ становища загально-славянського, якъ особливо изъ становища спеціально-польского есть річею не тїлько зовсїмъ справедливою, але навіть доконче потрібною. Противъ Д-ра Чемеринського виступивъ п. Янъ Добрянський, редакторъ *Gazet-и Narodow-oi.* знаний намъ изъ своєї ненависти противъ всѣму, що руське, и старався у своїй бесїді довести, що Поляки о згодї зъ Русинами и думати не можуть, а то для того, що репрезентація Русї складаєтця изъ мужїв москвитизмъ пропагуючихъ. Цїлу сю бесїду, носячу на собі п'ятно найбільшої нетолеранції, дословно наводити не видимъ причини. Позволимъ собі однакъ надъ поодинокими її уступами дещо поговорити. Міжъ иншими говорить п. Добрянський такъ: *Dopokąd my Polacy nie będziemy mieli pewności i rękojmi, że narodowość ruska w Galicji rozwija się w prawdziwej swej istocie jako odrębna narodowość od wszechruszczyzny, to jest od moskiewszczyzny, dopotąd my pomocnej ręki podawać, wspomagać i wspierać jej niemożemy, rectius dotąd jej rozwinięciu wszelkie przeszkody stawiać będziemy.* Зъ того ось-що виходить: Доки Поляки розвитку нашої народності тамувати будуть, доти вона — розумієтця при дотеперїшнімъ складі річей — и розвиватись не може, а доки вона розвиватися не може, доти й Полякамъ показати не може, якъ вона розвиватись буде. Такъ отже розсудить, добрі люде, хто перший, чи Русини чи Поляки, діло своє начати повинні. Може-бъ отвітивъ намъ на те п. Добрянський, що спосібъ нинїшнєго розвитку народності руської есть найлучшимъ доказомъ, якъ-би вона на будуще розвиватись могла. Але нехай же зважить п. Добрянський и те, що вона досї розвивалась підъ такъ многими перешкодами зо сторони Поляківъ, що вже для того самого своїмъ природнімъ способомъ розвиватись не могла; — щобъ але дізнатись, якъ вона по своїй природі розвиватись буде, треба її розвитку вільне та

широке лишити поле. А тоді—ми о тімъ переконані—и ся партия руська, котора, нині сліпою фанатичнєю нетолеранцією Поляківъ до крайності доведена, на блудну зійшла дорогу, назадъ вернетця и стане разомъ изъ другими Русі синами надъ обробленнемъ власної ниви купно та мирно працювати. Москвитизмъ декоторихъ Русинівъ єсть отже тільки наслідкомъ неуступности польскої. Усуньте причину, а наслідки самі собою щезнуть. Перший отже крокъ, Полякамъ учинити належить. Поминувши вже инші зовсімъ нелоичні конклюдзиі, якими бесіда п. Добрянського переповнена, интересанті єуть ще слідуєчі єго слова: *A gdy ci (młodszą partją) będą Ruś reprezentować, mam nadzieję mocną, że wtedy nastąpi łatwo i utrzyma się stale najzupełniejsza zgoda i porozumienie między Polakami i Rusinami, bo my Polacy szczerze i gorąco kochamy lud ruski etc.* Пуста Ваша надія, п. Добрянський! Не прийде міжъ нами до згоди, скоро Поляки и на будуще такъ, якъ досі, на справу руську задивлятися будуть. Молодша бо партия у тімъ зовсімъ изъ старшою згаджаєтця, що всякій гегемоніі изъ стороны Поляківъ усіми силами намъ Русинамъ оператись и противъ неї боротись треба. Въ решті запевняємо п. Добрянського, що ми, т. є. молодша партия, не признання правъ *ludu* але *naroda* руського відъ Поляківъ домагаємось и домагатися будемо.

Тільки про бесіду п. Добрянського въ имени руського народа.

Складаючи Дру Чермеринському подяку за єго щирю оборону природніхъ правъ того бідного народа, переконались ми изъ опозиції, яку найшли жадання того високоповажного Мужа, що ми при дотеперішнімъ складі річей т. є. доки поділь Галичини не наступить, о взаимнімъ, интереса обохъ народівъ забезпечачимъ порозумінню зъ Поляками и гадати не можемо.

Тому-то того поділу якъ досі такъ и на будуще домагатися будемо, а то тимъ більше, що принесє вінъ намъ посередно ще й иншу чисто-домашню користь, т. є. зведе, якъ-то вже висече ми довели, зблудившу, панрусизмомъ заражену часть руської інтелигенції на праву, природню дорогу.

А. С.

ДЕЩО ПРО ФОНДЪ ДЛЯ БІДНИХЪ АКАДЕМИКІВЪ.

(Допись зъ-надъ Полтви.)

Що сила народу лежить особливо у ёго просвіті, се пізнали и Русини, и відъ часу свого пробудження старалися особливо о духове піднесенне своє.

Відъ 1848. року працёвано найбільше въ тїмъ ділі. Запроваджувано школи людові, założено товариство „Галицько-руська Матиця“ въ цілі розширення книжокъ популярнихъ, вибудовано дїмъ народній, основано театръ и бесїду, постаранося о запровадження руського язика въ школахъ яко викладового, хотя дуже въ малїмъ розмірі, фундовано стипенді, роблено складки для підмоги біднихъ академиківъ и проч. и проч. Самі великі діла, которі при бідногї нашого народу явними суть доказами ёго доброї волі и щирости.

Про институці, о которихъ ми висче вспїнули, було толковано по иншихъ руськихъ часописяхъ, а ми теперъ хочемо о фондї для запомоги біднихъ академиківъ кілька слівъ сказати.

Року 1862 піднесено гадку, założити на университетї стоварищенне взаимної помочи міжъ самими академіками, безъ різниці народностей. Красна то була гадка, а розбилася при тогдаснімъ розъярненню умислівъ о неуступчивость Ляхівъ. Ляхи завязали міжъ собою осїбне товариство, которе підчасъ скоро потїмъ наступившої ворохобні розпалося; Русини дісталися підъ зарядъ Ставропігїї, куди мимо кількохъ у „Слові“ помішованихъ протестівъ зо сторони академиківъ всі складки зъ провінції присилано. Поминувши те, що власне Ставропігїя була уповажнена до збирання складокъ, не можемо ніякъ того похвалити, що академиківъ цілкомъ відъ участя при роздаванню складокъ виключено; бо хтожъ може ліпше знати, якої запомоги бідний академикъ потребує, якъ не ёго товаришъ? Але то не все. При роздаванню запомоги Ставропігїя, а властиво її старшина, такъ своєвільно собі поступала, що ніхто зъ академиківъ о запомогу не старався, хїба уже въ дуже крайній нужді.

Які принципи Ставропігїя при роздаванню запомоги собі поставила, досі ніхто зъ академиківъ не знає. Бачу, ніякихъ не було, крімъ хвилевого розположення роздаючихъ. Бо якъ погодити тїї випадки, що одному на конто стипенді гроші позичано, а другому, которий може такъ красно кланятися не умівъ, сказано, що тее правиламъ противитця; одному на просту устну просьбу

гроші давано, відъ другого, котрий на виділі филозофичнімъ якъ найліпші: свідоцтва відъ професорівъ мавъ, конче свідоцтва коллокви правено, а третєму на одно свідоцтво черезъ три роки все запомогу давано?

Не досить упокорення для молодіжи, що цілий край на неї складаєтця; ще мусить неодинокъ бідакъ, которому вода до чобіть ллетця, неразъ и два місяці на засіданне ждучи, ходити и просити о 4 зол. р. на підшитте чобіть, а наконецъ, коли вже земля замерзне, дістане відповідь: „Если вамъ сприкритося подавати, то дайте покой!“

То єсть спосібъ, Панове, якъ черезъ гроші, которі відъ устъ собі відіймаючи присилаєте, молодіжъ місто підмоги упокоренне терпить, місто до праці, до низькихъ поклонівъ приучуєтця. Въ тімъ-то лежить причина, що слабші духомъ, а гордовиті, горнутьця до Ляхівъ, а сильніші по неволі або цілкомъ индиферентними стаютьця або противъ старшихъ виступають.

Чась вже остатній, въ тімъ взгляді зарядити, тимъ більше, що, якъ-то кажуть, зъ великої хмари малий дощъ, але зъ малої искри великий огонь повстати може.

Академики самі, хоть чули и чують потребу зміни, не могли нічого зділати, тимъ більше, що всякі стоваришення и наради имъ заказані. До васъ, руські послове, належить, вглянути въ тее, щобъ не казали на насъ чужі люде, що ми много зачали, а нічого путнєго не зділали; до васъ належить, порадитися надъ тімъ, що зділати треба, щоби гроші даромъ не йшли, а народъ не жалився, що дає и дає, а хісна зъ того жадного не видати.

Сподіваємся відъ васъ того тимъ певнійше, що знаємо, що вже при остатній каденції сойму начали ви надъ тімъ предметомъ думати, а лише несподіване розвязанне сойму не дало того діла скіньчити.

Зъ життя віденськихъ Русинівъ.

(Дальше.)

Въ кілька днівъ після нового року відіхала руська депутація, а тутъ — ні сіло, ні пало — притарабанилась и друга „porządna“ руська депутація. Ляхи, дізнавшися, що наші десять такъ мило прийяті зістали и їхню програму спарализували, підюдмили нашихъ перекинчиківъ, щобъ вони въ

имю цілого (!) руського народу протестъ (sic!) въ роді „*nie rozwalam ranie bracie*“ противъ нашихъ десятѣхъ заложили. Сі панове не дали довго и проситись. За те въ Кракові привітавъ їхъ п. Палятинський шумнимъ титуломъ: „*руська депутація*“! Шкода лишень, що посланництво тої депутації такъ трагично скінчилося бо тутъ у Відні не тільки до жадного министра, а не-то-що до цісаря, їхъ не припущено, але за-для більшої паради зъ Кракова до Львова підъ військовою асистенцією відослано! Sic transit gloria mundi!

Поміжъ членами тої псевдо-депутації придибуемъ и кількохъ мужиківъ. Видко, що Ляхи и простого мужика до репрезентованья народу нарівню зъ интеллигенцією здібнимъ уважають, скоро тільки імъ підъ ладъ иде. Такимъ депутатомъ бувъ одинъ селянинъ, близький своякъ п. Лівчака, редактора „*Страхопуда*“ и „*Золотой Грамоти*“ а нині вже и редактора „*Славянской Библиотеки*“. Сей фактъ насуває намъ гадку, припінути п. „*Високострахопудию*“ ёго власне motto: „*Пізнай, брате, хто твій стрикъ*“. Но властива причина, чому я про сего *uczciwego kmiotka* а по крові такъ близького родича паврусичнёго п. Лівчака (що то за славні заступники руського народу!) згадую, лежить у тімъ, що вінъ стався поводомъ до очернення тутешнёй семинарії, буцімъ ваші галицькі алюмни богъ-зна якъ сердечно сю псевдо-депутацію приймали. Такъ св. п. „*Przegląd Powszechny*“ цілому світові трубивъ; но річъ малася ось-якъ. Сей антагонистичній стрикъ славного редактора „*Страхопуда*“ навістивъ свого братанця, теперішнёго администратора краківської парафії, которий, не зважаючи на те, до якого стонидства ёго стрикъ належить, візиту віддавъ — а *Przegląd* назвавъ те семинариєю руською! Видно, логика не аби-яка... Алюмни віденської семинарії заложили вправді протестъ и заслали сиростованне до редакції *Przegląd-a*, но до скінчання тої газети не довелось намъ читати того сиростовання въ її колуменахъ. Новий доказъ, що де-які органи публичаєї опинії польскої підъ „*bezparteyalna sprawiedliwośćia*“ розуміють.

Небавомъ вийшло „*Слово*“. Русини приняли перві числа нового органа зъ великимъ ентузіазмомъ, а то найбільше по тій причині, що у Львові ніякої руської газети не було, а тутешній урядовий „*Вістникъ*“ своєю грядістю ледве кого заняти мігъ. Поминувши те, що „*Вістникъ*“ ще и нині свої новинки зъ часівъ „*Przyjaciela ludu*“ добуває, а въ дописяхъ політичнихъ за однимъ опадомъ о Наполеоні, живвахъ, обряді, горілці, наукахъ, инсталляції, війні американській, заразі говарячій и солі широко розписуючись, виводить конклюдзі, що молодики etc. фантазіями бавлятця; що неразъ очевидні противорічя боронить (якъ н. п. теперь, написавшись и насварившись изъ „*Словомъ*“ до-волі про московське прямованне ёго, все таки негує и въ голубячій невинності питаєтця: коли въ насъ були москвоф или? !), а держа-

чись засади „усіхъ підъ небеса возносити, у чіихъ рукахъ власть“, не одному знаменитому мужеві своїмъ способомъ таку похвалу втявъ, що сему певне лице зо встиду дерлося, — силуетця „Вістникъ заявляти свою повагу тимъ, що тільки ёму дісталося въ уділь споминати о ордерахъ, які сей або той жандармъ діставъ; що вінъ уже нині 17 літь старий, а побираючи 1000 р. АВ. запомоги відъ уряду, є собі зовсімъ — незалежний!... Ми мовібно пригадую собі слова Шиллера :

Das ist ja, was den Menschen zieret,
Und dazu ward ihm der Verstand,
Dass er in seinem Innern spüret,
Was er erzeugt mit eigner Hand!

Знаючи п. редактора блище и оціняючи не одну ёго заслугу для Русі, здаєця намъ вище помянуте поступованне загадкою нового Сфинкса, котору розв'язувати не маю охоти, бо „Вістникъ“ готовъ ехofferо написати, що все сказане противъ него є — чиста клевета. Яка гармонія межи нимъ а „Словомъ“, яко язиковими авторитетами, заявляєця, покажемо пізніше, комбинуючи обохъ перевідъ найновішого цісарського манифесту. Може бути що „Вістникъ“ представляє собі Русинівъ, буцімъ то вони любують собі въ письмахъ а la горохъ зъ капустою, та тому въ такімъ густі и пише; но народовці знають, хто въ такихъ присмакахъ густує... Ше лишъ про послідній ёго фелетонъ згадаю, бо се чей же не аби-який естетичній змисль заявляє, скоро авторъ „Степовихъ дітей“, п. А. З., своїхъ читателівъ у Баконський ліс вєде. Тішгесь, Русини! вашъ Шиллеръ появился, а Räuβer-и ёго навіть зъ урядової сторони найменшої опозиції не нашли! Видко, що живемо у цивілізованімъ XIX. століттю... Но вернімся икъ „Слову“.

Всі галицькі питомці у віденській семинарії передплатили на сю нову газету, а де-які и дописями підпомагали, міжъ тими и д-ръ Крижановський підъ именемъ „Гаврило зъ Бучача“, въ „Додатку“, зглядомъ виборівт. Ті „Додатки“, писані народнєю мовою и популярнимъ стилємъ, усімъ Русинамъ такъ дуже сподобалися, що пізнійше, коли вже перестали, не разъ и не два о дальше видаванне таковихъ редакцію „Слова“ атаковано. Се мабуть ясний доказъ, яку мову и въ якимъ дусі писаві дописі нашъ народъ любить; но видко, що п. редакторъ „Слова“ лишъ тамъ уважає на правду пословиці vox populi vox Dei, де вона по ёго думці виходить и, хоть би гіршъ шевської шкури перекручена, до доказання певнихъ лже-идей запликуватись дає. Quod licet Jovi, non licet bovi — (а може и vice versa). Но о скільки зъ часомъ похолоділа тутъ прихильность для „Слова“, доказує сей фактъ, що нині въ віденській семинарії лишъ одинъ Василяннъ ёго держить, а зъ угорськихъ питомцівт, якъ передъ тимъ, такъ и теперъ, ані одинъ держати не хоче.

По застановленню первого зібрання львівського сойму приїхавъ покійний Яхимовичъ до Відня, де бувъ у министра Шмерлинга, а по кількохъ дняхъ видівся споводованимъ завізвати владку Спиридона, щобъ тойже безъ найменшої проволоки до Відня приїхавъ. Дивує то мене, що де-які панове зъ польскої шляхти, котора є преці поп plus ultra католицькою, законівъ нашої єрархії на стільки не знають, скільки треба було для вияснення події. для-чого ВПреосв. Литвиновичъ, тоді підвладний Яхимовичеві, на тее завізанне stante pede до Відня приїхавъ, мимо того, що давъ імъ „karłańskie słowo“, (по крайній мірі князь Любомирський у Czas-i такъ виразився), що передъ великодніми святами у Відні не буде. Я радъ би знати, якъ поступивъ би собі князь Любомирський у подібнімъ случаю?... Здаєтця, що не тільки „karłańskie“ але и „szlacheckie“ слово не було-бъ єму поміхою.

Позвіздили и наші послы до гсударет венної ради; але якъ же то не въ одного широго Русина заболіло серце, що по-міжъ ними такъ багато селянъ! Атже на львівськїмъ соймі було, коли не більше, нашої інтеллигенції, ніжъ простолюдинівъ, а преці, дякуючи братерству и ширості соймової більшости, вибрали стільки необразованихъ. Не уближаючи честі и добрій волі нашихъ послівъ-селянъ, на відворотъ, оціняючи їхъ ширій заміръ служити народній справі, бо вже-жъ самъ народъ їхъ вибравъ и тимъ доказавъ, що має до нихъ довірие, — однакже у такъ важнихъ ділахъ треба доконче, якъ отсе не одинъ изъ нихъ самъ признавъ, уміти не тільки читати и писати, але и висчі науки посідати; и зовсімъ справедливо, бо чей же зъ завязаними очима боронитися годі, хотьби и зъ найпевнішимъ оружиємъ въ руді. . .

Мавъ я тоді спосібность читати не одну жалобу нашихъ громадъ, прислану на руки послівъ-селянъ, такъ до Найяснійшого Пана, якъ и до гсударетвенної ради, и про те, такъ для перестороги самихъ громадъ якъ и для блисчого пізнання тодішнєї польскої аґитації, де-що розкажу. Ото зъ Будзанівського повіту прийшло шість скаргъ, одна якъ друга, тої самої грести и тимъ самимъ перомъ по-польски писана, де, межи иншими пунктами, стоявъ и сей: „*My wprawdzie mamy porządneho księdza, lecz widząc jak nasi sąsiedzi od swych duszpasterzów cierpią, jak ci nauczyciele boskiego słowa lud nasz zdzierają. . .*“ (тутъ вилічаютья нечувані здирства и богъ-зна які кривди, зділані селянамъ зо стороны попівъ) и продовжуєтця такъ: „*więc żądamy, abyśmy innych duszpasterzów otrzymali. . .*“ Дивно то, що міжъ тими шістьма скаргами ні въ одній громада на свого священника о подібну провину не жалувалась! Питаюся, де сєму причина?.. Авже-жъ не инша, якъ хйба отся, що закутний ляцький писарина отуманивъ людей и, здаєтця, противъ їхъ волі загадавъ очернити їхъ отцівъ-духовнихъ пе-

редь репрезентацію государства, буцімъ то духовенство не тільки не сприяє народові, але й катує ёго!

Подібні а коли ще не зъ більшою злобою и ненавистію противъ руського духовенства писані жалоби прислали и гірські громади, особливо зъ коломиїського округу; а зъ сторони скалатськихъ найшлися навіть просьби, щоби въ школахъ народніхъ учено на польскімъ язичі, бо то є „ojczysty język“. Въ-загалі були ті скарги такъ безмисленно и въ некористь громадъ писані, що здавалося, буцімъ ті писарі найпоганіші креатури въ краю нашімъ. Всюди и зо всіхъ сторони, ледве яке село виймивши, жалувалися громади на своїхъ дідичівъ, особливо за ліси и пасовиска; но скоро вони завсіди такъ свою справу боронять и узасадняють, то ледве коли бажаного кінця дождутця, а найбільше тому, що — якъ и зъ самихъ жалобъ видно — леда кому такъ важну справу повіряють. Такъ межи иншими знайшлася одна скарга, писана стилемъ славного отинійського учителя „Ich armes Himmelskrebs“; а кілька просьбъ було писанихъ мішаниною язиківъ польского, німецького и руського (латиньскими буквами). На всякий случай кожда громада за таку кривду и прилюдне висміяння гоїно заплатила.

Не моя то річъ, критикувати поступованне нашихъ послівъ. Їхъ дія всі знають, такъ най кождий и самъ оціняє. Що могли-було більше для народу вчинити — не перечу, но нехай народовці зважуть, яка їхъ горстка невелика, та и зъ тої лишъ кількохъ спосібні були працювати. Врешті часъ відкриє їхъ труди и заходи, а кождий переконаєтця, що и тихъ кількохъ високоповажнихъ мужівъ щиро, та може и надъ сили, працювало.

На теперъ кінчу мою допись, а небавомъ роскажу про п. Лівчака, якъ отсе вінъ до редакції прийшовъ и т. п., про гармонію „Слова“ зъ „Вістникомъ“, про „Общество св. Кирила и Методія“, etc.

П. П.

ЛИСТИ КИІВСЬКОГО СЛАВЯНИНА.

II.

Коли починає існування зведемо до атомівъ, то въ розумній доконечності покажетця намъ, що усе стаєтця складуваннемъ по однімъ протягу въ цілості, а різнимъ одніамъ почастино — відъ зачаткової одиниці до цілості всетвору, и поворотню: відъ того изновъ до одиниць існування.

У поході тімъ добачаємо складові елементи ті-жъ самі, а зложуванне самостайне и неповторне въ безконечність: пѣдна цілостъ виступає віками и, скінчивши свою діяльність, укладаєтця въ повні форми для життя нового.

Так живе земля — так и людськість житиме до вікової мети своєї.

Загляньмо у нутро землі, на поверхх її гляньмо окомъ розумнимъ; тутъ намъ живимъ образомъ розложитця вікова жизнь планети одъ зачаткової сили її — вогню, до зродження розквіту материяльної сили — до створення землею чоловіка. Може тамъ доказівъ правди словъ моїхъ немає? Хиба не складуваннями побастно жила земля у віки? Може первістокъ її загибъ, або що повторилося життемъ? Підъ гранитнимъ панциромъ живучої сили — вогня, може найшовъ хто пісокъ, або до зрощення животинъ призначену землю? Ні! А коли-жъ до життя людськості перейдемо — тутъ тежъ живий образъ вікової правди: однимъ ланцюгомъ тягнетця житте людськості одъ її зачаткового молодства до новішої доби — часу теперішнього.

Въ життю людськості тимъ однимъ протягомъ у цілому є: прямуванне її до доконалости, а різними почастними одмінами суть власне ті стадії, которі перейшла вона въ своїмъ житевімъ поході, одъ цільности своєї яко людськість до поєднихъ складовихъ частокъ — чоловіка.

Якъ земля въ віковімъ поході свого розвитку перейшла різні стадії, тою-жъ дорогою пішовъ и людськість розвитку, и вона відмінъ тихъ лічить до бескінчи и лічитиме їхъ у безмірь. А повторювання въ її ніхто не добачивъ, и якъ земля стоїть у треванню, хотъ стратила мамутівъ и друті дочоловічні истоти, такъ такожъ и людськість стоїть, хотъ у пирамидахъ лишъ живе духъ Єгипта, а Капітолю мури останками Рима.

Все бо живе въ розумі, и въ життю тимъ — сила єго иснування.

Далекіи віки діють насъ одъ тої минути, коли духъ людський ще сили страшився величчєї, що коломъ єго глядала миліонами світівъ у безмірі розсіпаніми. Мовъ дитя пуци на видъ європейського лєску, сховъвся вінъ у землю нередъ надземною силою и довго-пробувавъ у индійськихъ пагодахъ, доки змігъ сісти каменемъ пирамиди, въ розмірі силу свою побачивши. Прошли віки, и сили духа змужніли, отряснися зъ тяжи матері — у грецькі мармури пішовъ вінъ спочити, доки Рафаєля полотна не покликали єго, а мури Петрової церкви не взяли у себе, щобъ поперецимъ рамямъ хреста загородити єму дорогу въ небо. Духъ увязнений!.. Та віками росте у свою силу: перейшовъ въ будинки чарівної поезії — слова, а теперь глядає нової дороги — на крилахъ гармонії — въ серце музики.

Се у завтрю єму таке пробуванне; сєгодня ще духъ пишаєтця у слові.

Въ бескінчі одмінъ проявляєтця духъ. Споглядньмо, якимъ побитомъ проявляєтця вінъ у наймогучшій силі своїй — чоловіку.

Всхідъ цілий не піймає значення чоловіка: є богъ, король, жрецъ, воїнъ — чоловіка немає.

Греція перша доходить до розуміння людської істоти, коли розумом Платона до безсмерття душі доходить; та у самім краю спинилася на тисячнім лишь обивательстві, по-за которимъ чоловіка немає.

Римъ не багато опередивъ Грецію, та цілимъ собою вінъ потужний и сильнішає взнаннемъ серединного межі *servus* и *civis*. Въ Греції по-за обивателемъ чоловіка немає; въ Римі суть Латини, є *jus gentium*.

Наука Христа вносить цільну реформу въ понятте о істоті чоловіка, духовенство зъ Римськимъ владикою у приводі. Скрайне зрозумінне науки Христа, що ми синами иншого світа, дає велику вагу духовникамъ, которі звеляють забувати тіло за-для душі и тимъ же тіломъ оруднують; въ цілімъ протягу віківъ засада рівности чоловічої є мертвою буквою, але поступъ великий, коли є признанне права: вікъ, другий, — дійде до самого діла.

Ми-жъ такъ и бачимо: духовенство робить уступства на річъ монархівъ абсолютно володіючихъ; монархи, въ свою чергу, опираютьця на меншихъ монархахъ: графахъ и баронахъ; тіи зновъ спираютьця на тисячахъ рицарівъ; злі діла и вчинки баронівъ и рицарівъ викликають сполученне живла городянського; духовенство и тронъ почули, що сила їхъ стратилася, — ратуютьця якъ змога: городи вселяютьця городянське живло поремагає упадаюче рицарство (бунтъ селянъ німецькихъ показує, що ще єсть сила, зъ которею колись розправлятимутьця инші). Хрестіві ходи, инквизиція зъ езуїтизмомъ, Ганза — ось тіи росквити рицарства, духовенства, городянства. Рицарство минає, инквизиція падає, — живло городянське сильнішає середнімъ станомъ — французька революція доказъ єго потуги. Після того виколоєтьця нова доба у життю людськості — ідея народности: духовенство тратить свою силу, трони штукуютьця конституціями, Італія об'єднєтьця, Німці міркують про сполученне, Славяне спорюшаютьця — доба сєгодняшня.

Призначеннемъ кожної сили, зложеної въ природі, є: въ часі виступити для діяльности, и сповнити своє, и зновъ у цілості силъ пропасти, безъ права повороту у власній своїй постаті. Бігцемъ ми перебігли, показавши, що справді такъ діялось досі: сили виходили, ділали, укладалися въ инші форми и самі собою не повторювалися въ иснуванню. Не появилися нові пагоди, пираміди, різьби грецькі, Петровські святині, малюнокъ италіяньський, не повторялися обивателі грецькі, права Риму, могутність духовенства, барони, рицарство, городянські звязи — все було въ часі, сповнило свою діяльність и уклалося въ инші форми.

Отже, коли споглянемо на розвитокъ духа у чоловіку (бо розвиваєтьця вінъ на усіхъ дорогахъ, въ усіхъ проявахъ), то побачимо, що по-за життемъ теперішнімъ народностей, въ сєгодняшню просказану филозофією добу переходу, можливий ще розвитокъ по-плім енно, и тую фазисъ

у розвитку духа призначено ще сповнити кінчущомуся вже світові Запада. Так! Запада метою, переживши життє людськості в народностях (як досі жила вона в обивательстві Греції, цивизмі Рима, баронахъ и графахъ, рицарстві, живлі городянськимъ), скінчитися у розвитку по-пліменнімъ. Отже завтрішнімъ діломъ, и остатнімъ вже, Западу є: сполученне своє у дві великі пліменні групи: а) Романську, зложену зъ народностей: Французької, де вона живе, етнографично взята, Иберийської (Испанія и Португалія), Италіянської (Италію зъ островами обіймаюча) и Румунської (сягаюча у границі Австрії и вь княжествахъ; б) Германську, зъ людівъ Німецькихъ, Британії, Скандинавіи зложену и сь тихъ краївъ, де Німеччина природно заходить.

До того сполучення прямують теперъ вже всі часті тої цілости, котра сполучитися мусить вь силу дієвої доконечности. Діло пліменного сполучення теперъ вже запало у думки людей приводу. По-за тимъ діломъ Западу, сказали ми, лежить єго скінча. Що правдою слова отсі, докажемъ тее, що теперъ вже часъ переходу, а духъ розвиваєтця світами; исторично бачимо, що новий світъ появлявся тоді, коли старий перейшовъ у нову по-стать. (А не забуваймо, що вь природі нема повторювання, отже не вимагаймо, щобъ світъ Индії такъ само мавъ кінчитися, якъ н. пр. світъ Рима, которий загибъ, коли Индія живе усе могуча. Вь кожній стадії духъ розвивався инакше; дорога поступу єго значна: коли зъ Индії перейшовъ вінъ у Єгипетъ, значить — вийшовъ зъ першої — а коли Индія вь більшості досі цільніша відь Греції и Рима, то доказъ, що у її духъ не займавъ багато, тимъ и незаймлені часті лишилися до життя пізнішого. Атже-жъ и зъ Риму нічого не загибло, лишъ перейшло у нові форми).

Коли непохибною правдою, що світъ Славянський має бути новимъ світомъ, отже неможна річъ, щобъ обічъ єго живъ ще старий світъ Западу. На руїнахъ Риму заживотівъ Западъ, на руїні Западу заживотіє світъ Славянський. А якимъ се побитомъ зложитця, и дальше у сему предметі, говоритимемо у будучімъ листі.

„РУСЬКА БЕСІДА.“

Одною изъ найщасливішихъ гадокъ, які у насъ послідними літами осушилися, було завязанне у Львові руського казина (руської бесіди). Хто пригадує собі, о кільки обчественне життє міжъ львівськими Русинами після отворення руської бесіди зъ разу було оживилося, и якъ одномисленно вь ту пору де-які, цілий нашъ народъ обходячі діла перепроводжалися, той не заперчить, що Високоповажний п. Совітникъ Ю. Лавровський, ко-

торий перший порушивъ и перепровадивъ зъ немалими жертвами отцю гадку, допнявъ бувъ виповіджені вь першому §. статутівъ Р. Б. цілі, се-бъ то „зближення Русинівъ образованого сословія, совокуплення ихъ вь обчественну звязъ“, чимъ положивъ заслугу коло добра руського народу, котору коли хто, то народовці, глибоко записали вь серцяхъ своихъ. Руська бесіда була вь ту пору єдинимъ обчествомъ руськимъ, которе носило ціху спредешнє-руську. За старункомъ цєго неусипимо трудячогося мужа, „на бесіді руській“ одбувались вечері декляматорські, на которихъ більшість львівської руської публки перший разъ почула твори нашихъ украинськихъ писателівъ, на котрихъ виключало ся всё ненароднє и чужє, и говорились гарні мови, а которі були пруготовленнемъ до другого вікопаметного діла, се-бъ то основання руського народнєго театру. За старункомъ єго, у перший разъ засіяло на бееді руській лице незабутнєго намъ Шевченка, — за що єму й не мало москвофілі надорікали ся. Но якъ усюда такъ и у насъ сплинули небавомъ на верхъ ці шумовини, которі, не способні до поставлення чогось позитивного, є справдешно розтворячимъ принципомъ. Де-які, люди споглядаючи зависнимъ окомъ на отце діло Високоповажного пана Лавровського, стали агитовати супротивъ руської бесіди, закидаючи тогдашнєму виділови помилки всіякого роду — найбільше-жъ ту, що виділъ тогдашній, гесп. п. Лавровський, припускавъ на руську бесіду — академиківъ руськихъ, а це найбільше по тій причині, що молодіжъ руська причинялась до надання руській бесіді ціхи народнєї. И справді удалось тимъ панамъ, позбутися зъ часомъ цєго народнєго елементу. Академиківъ виключено, порішеннемъ виділу підписанимъ черезъ містопредсідателя пана Д-ра Делькевича, изъ руської бесіди, — декляматорські вечери занехано, а навіть, незважаючи на заслуги и жертви основника руської бесіди, розвинено агитацию, цією которої було, предсідательство виділу перенести на звісного батька москвофілізму, тогдашнєго ректора універзитету, пана Якова Головацького. Агитация ця показалаь безъ skutku. Народовці довідавшись про те, рішилися, щоби кожній, єспосібній прийнятимъ бути за члена руської бесіди, передъ виборомъ нового виділу, за члена вписався. Ці голоси найбільше причинились тогді до перешкодження вь перепровадженню заміру москвофілівъ. Народня партия одоліла: панъ Яковъ Головацький не прийшовъ правда до виділу, — но зъ тої пори, помимо того, що п. сов. Лавровський оставъ и дальше предсідателемъ, головний керунокъ справъ руської бесіди перейшовъ вь руки містопредсідателя и господаря касина, пана Делькевича. Відъ того часу й опустіли стіни руської бесіди — и то тому, бо єї ціль: „зближення Русинівъ образованого сословія, совокуплення ихъ вь обчественну звязъ“, була звихнена. Не разъ чули ми жалоби приїздаючихъ зъ села священниківъ, що на бесіді ихъ легковажитця,

що деякі панове касинові дуже надуваються — и що це тому пороги не на ихъ ноги.“ При вторічнімъ виборі виділу касинового, одзивались голоси до-рікаючі грубому и ображаючому поступованню п. господаря зъ членами руської бесіди, котрий вь свойй наивній зарозумілості поставивсь бувъ разъ висше цілого загального збору руської бесіди. Не дивниця-жъ, що сей панъ, котрий своимъ легковаженнемъ смівъ образити ціле собрание легковажить а не разъ и поступає зовсімъ противно рішеннямъ и желаннямъ виділу касинового, або тихъ мужівъ вь ёму, безъ котрихъ не було-бъ нині певно руської бесіди, отже ані єі господаря ані місця для пописівъ ёго, диалектичнихъ, котрі пригадують чамъ часи, де ище вільно було не знати, або не зважати зовсімъ на кречність и форми обчествомъ прийнятї. И такъ, коли основникъ руської бесіди и єі предсїдатель Високоповажний п. Лавровський, маючи на оці властиву цїль бесіди и бажаючи, щоби та не упадала а підносилася, а заразомъ хочачи роздїль, який послїдними часами, межи деякими старшими Русинами а молодїжею виробився, черезъ зближенне обохъ сторони на бесіди и вимїну взаимну гадокъ, по можности зменшити, виявляє своє желанне, щоби академики знову на бесіду ходити зачали: панъ Др-господаръ витає ихъ словами, „що вінъ уже разъ казавъ, що академикамъ на бесіду ходити не вільно, що академики пхаютьца на бесіду якъ св. . . и що для того на бесіди гинуть річи“ Є то спосібъ трактовання людей, котрий навіть и необразованого чоловіка образивъ би, котрий найменше надає комусь права и власности на господаря руської бесіди, и за котрий панъ Др-господаръ и передъ судомъ відповісти може. Ми цікаві були, що се за річи, котрі на руській бесіди гинуть и довідалсь, що тими річами мають бути московські газети. Міжъ тимъ ми буваючи на бесіди, кожного часу подибали московських газетъ цілу купу, за те, дурно глядали звичийно за „Метою“ за „Zukunft“ и пр. питаємось отже, чия се вина що ті не московські „річи“ пропадають? Ми гадаємъ що видїль руської бесіди узнаючи справедливїсть піднесенихъ намн, вь интересї самої бесіди, недостатківъ тої-жъ, постараетця о скорє ихъ устороненне, а Високоповажний предсїдатель виділу касинового, панъ совїтникъ Лавровський, хочай багато и многоважними справами зайятий, зволить, якъ упередъ взяти опять вь свої руки безпосередний керунокъ справами руської бесіди — а тогдї гадаємъ, що не будемъ нарікати на те, що стїни бесіди пустіють — знаючи бо тактне поступованне сєго Високоповажного мужа, ёго патриотизмъ и ёго справдешнє народнєго духа, надїємось, що ані члени ані гостї бесіди р. не тїльки не жаловатимутьца на образумчєстї, не достатокъ часописей и пр. но якъ давнїше найдуть тамъ „після трудівъ звання“ (§. 1) забави, які имъ статутами (§. 3) обіцяютьца, се-бъ то: безплатне читанне всякихъ часописей, музикальні а

именно декляматорські вечери, которі якъ уже переконалисьмося до розбудження народнѣго духа, а иноді виголошовані мови до надання прямовання умамъ, которе заховуючи насъ одъ безконечного роздроблення на табори, спровадило-бъ усѣхъ на одинъ для народу спасительний шляхъ, се-бъ то на шляхъ щиро-народнѣ-руський.

Д О П И С І.

Допись місцева.

(Ище де що про неурядові гадки віденського „Вістника“). На питання наші, которі поставили ми „Вістникові“ въ 14 Ч. „Мети“, шановна редакція „Вістника“ не могла намъ категорично відповісти, а казала тільки догадуватись одвіту изъ пустихъ и не яснихъ поведінокъ, якими переповнена стаття, поміщена въ 79. Ч. того-жъ часописма. Є то спосібъ, якимъ полемизують изъ нами звичайно москвофілі, не сміючи вивісти своєї справдешнѣї гадки, а не могуті признатись до гадки народнѣї. „Вістникъ“ пересвідчивъ насъ тільки, що ми не помиляємось зовсімъ, залічаючи єго до підмагачівъ московськихъ. Ище більше якъ зъ 79. Ч. переконались ми о справдливости нашого суду, вивідженого о редакції „Вістника“, изъ єго Ч. 81. „Hilf was helfen kann“, повідає пословиця німецька: Коли годі боронитись правдою, такъ и неправда иноді не згірше оружжя. Осъ вамъ дорога, на котру пустився авторъ статті поміщеної на чолі 81. Ч. „Вістника“, а означеної символічнимъ знакомъ шибинички (H). Ми и не чудуємось, що зъ такимъ пятномъ на чолі, „Вістникъ“ не встидається голосити своїй публіці небиліці, о котрихъ, відай вінъ самъ такъ мало переконаний, якъ и найзаіліші навіть противники наші. Ото въ славній сій статі розказується баєчка, що буцїмъ то: „Кієвска „нардна“ партия стали была дѣйствовати въ цѣли возстановлення „Малоросіи“ съ присовокупленемъ рускои части Галиціи, яко самобытного княжества або и республики. — Коли послѣдня польска революція съ началомъ року 1863. въ самѣмъ буйнѣмъ розвою знаходилася, познала украинска партия, що она за слаба, аби сама собою що осягнути или свои козацькіи мечтанія оживотворити змогла; постановила прото и выслала по попередившой ухвалѣ членѣвъ своего комітету, предложеніє до народового ржонду въ Варшавѣ, абы тойже принялъ ен спѣльдѣвательность къ освободженюся отъ законныхъ владѣній, пѣдъ тимъ однакожъ условіємъ: „же по осягненѣмъ освободженю, послѣдовати має межи ними лишъ федеративный союзъ“. — На тоє же посланіє, ѡдповѣлъ тогдашний народовый ржондъ письмомъ зъ дня 23го Лютого 1863, высто-

сованымъ уже не до „руського комітету“ ино до єго полномочника, — „що на спільное дїйствованіє пристає, но уважає „українськую нарідну партію“ „дзєцьми єдней матки польскей““ и що обѣтує тимъ „руськимъ“ дѣтемъ въ засягу будучої великої Польши свободный розвой“.

Таку то „свічечку“ засвітила намъ шановна редакція „Вістника“. Спасибі їй сердечний за отее світло, шкода тільки, що не можемъ єго назвати світломъ правди, такої бо події, не вичитали ми досі у жадній європейській часописі, не чували за ню приватно, а знаючи докладно засади, нашихъ братівъ українськихъ, принуждені ми уважати її за чисту видумку „Вістника“. Коли-бъ однакожь мимо того, шановна редакція хотіла доказувати правдивість сєго факту, такъ чомужъ не нашли ми обѣ нимъ въ „Вістнику“ одної споминки тогді, коли часъ бувъ обѣ тимъ въ урядовій газеті спізнати? Фактъ такий, обѣ котримъ досі ніхто изъ публики окрімъ „Вістника“ не довідався, добутий хибань изъ активъ тайної московської поліції: жерело, справді гарне для статей урядового віденського „Вістника!“

Зъ Коломийського.

Читаємъ въ Ч. 23. „Страхопуда“: Страхопудъ доказує, що не сви собаки суть собаками“ и ставить передъ очи два образки собакъ, зъ котрихъ одинъ до другого не подібний. Питаємся отже Страхопуда: за-для чого ті образки собакъ такъ дуже мало до себе подібні? Та-жъ оба є собаки, оба до одного и того самого роду собачого належать, оба зъ одного кореня походять, — а ви мусілисьте ихъ такъ розмаїто відштихувати?! Ну, видко, що ті два гатунки не можна инакше відобразити, якъ єсть въ природі. Однимъ образомъ не потрафить ніхто и хорта и пудля вразъ вірно природі відобразити. Ми думаємъ, що мова московська и руська є то два гатунки окремішні мови загальної, славянської, — такъ якъ хортъ и пудель гва окремішні гатунки роду загального собачого суть, — и для того стараємся ихъ розмаїто відобразити (на письмі виставити). Но ви кажете, що мова руська та сама, що московська, — отже обі треба такъ писати, якъ церковну, бо обі відъ тої походять, то треба, щоби корінь одинъ бувъ. Але-жъ бо кажете, що и хортъ и пудель оба собаки, оба одного коріня, а прещі однимъ образомъ не хотілисьте и не можете ихъ відобразити. Що-жъ ту за логіки?!

Отъ такої ся справджають слова: „*Consuetudo altera natura*“, або по нашому: до чого бикъ привикъ“. Призвичаїлисьтеся відъ маленьку тільки церковні книги передъ очима мати и гадалисьте, що се є образъ мови руської, живої, — бо-сьте живої руської мови мало коли або цілкомъ не чу-

вали, и для того висмівають тихъ, котрі инакше, по руськи — а то по живому — говорять и пишуть. Такъ якъ школярі, котрі перший разъ зъ розмаїтихъ сторінъ по-звїждаютьця до школи, а побачать которого, що троха инакше, а особливо простїйше, убраний и учують яке слово, котрого въ дома ніколи не чували; — нужъ висмівати таку одїжъ и таку бесїду, хотяй би тоті були стосовнїйші и лучше природі відповідали, якъ ті котрихъ дома або въ своїй парафїі научилися. Видко, що ви ще не вийшли зъ сего жакївства! — а здаєця, що й ніколи не вилїзете зъ-єго; бо въ Відни (або ві Львові) не маєте спосїбноси учути живої руської мови. — лише або церковну або московську, — а хотя би-сьте задали собі праці и потрудилися міжъ народъ, відъ Бєськида до Чорного моря, и учули, що вінъ такъ говорить, якъ Шевченко, якъ Федьковичъ и инші писали и якъ ми удати стараємся, — и то не помогло-би, бо ви свій спосїбъ писання за досконалий уважаєте. Ви подібні до богомазівъ, котрі відъ своїхъ батьківъ малювати научатця, и вже за досконалихъ себе уважають. — а хоть-би до Відня и до самого Риму поїхали и надивилися на образи найславнїйшихъ малярівъ, то вони таки свої малївна за лучші и доскональші не перестануть держати, — а зъ тамтихъ висміватися.

То-жъ нема надїї, щобъ ви коли спосїбъ вашого писання змінили. Ми-жъ не дятого се пишемъ, щоби васъ пересвідчити, бо й якъ о барвахъ слїпого переконати; но щоби другі не гадали, що ваша таки правда. Але правда лише одна може бути! Неправда-жъ конче правді противна, конче тїй шкодити, конче злимъ бути мусить. —

Аби Господь відъ тої напасти Русь увільнивъ, молимъ и ми вразъ сь вами вітця небесного: „Избаки насъ одъ лскакого. Яминь!“ — и віримъ крїпко, що той отецъ небесний допоможе руському народові освободитися відъ того великого лукавства! —

Зъ-надъ Полтви.

Де-котрі неправдиві и цілкомъ не основні гадки, які авторъ артикулу: „Школи и польска журналистика“, панъ Ф. Д. (?) до публичної відомости въ Ч. 16. „Мети“ подає, спонукують насъ, кілька слівъ обь тїмъ артикулі сказати. Надїємося такожъ, що ш. Редакція „Мети“ радо помістить ті наші коротенькі уваги въ своїхъ колуменахъ: о тїмъ-бо ми

твердо переконані, що Мета тільки за правду стояла, стіть и стоятиме *).

Показавши неосновність аргументацій польських часописей, — будьто при обсаджуванню посадъ учительськихъ при гимназіяхъ восточної Галичини висчими властями школьними професори-Русини більше уважляютьця ніжъ професори-Поляки, — каже ш. авторъ помянутого артикулу такъ: „противно Русини, именно народовці, мали-бъ далеко більше причини жалуватись на те, що де-які школьні начальники зъ боязні, що-бъ молодіжъ не україншила съ, въ недостатку омоскаленихъ віденськихъ кандидатівъ, посади ті повіряють кожнѣму не-Русинові, ніжъ такому, котрий яко українець, або инакше яко противникъ москвофильства, при якій небудь злучайности заявився“. Слова ті, вимірені очевидно противъ Високоповажного инспектора гимназіального Д-ра Яновського, доказують тільки, що авторъ їхъ хотячи, що-бъ ёго „голосъ... у чужихъ и своїхъ уважлядневни найшовъ“, цілкомъ незадавъ собі праці, ширю правду підъ судъ публичній подати, — вони доказують, що тільки якась особиста, — може ще й до того несправедлива, — заість ёго перомъ керувала. Розписуватися широко въ обороні п. Инспектора, цілкомъ не маємъ потреби: ціла-бо Русь знає заслуги сѣго мужа, знає ёго ширю-руський патріотизмъ. Не перечимо того и явно кажемо, що Вп. Д-ръ Яновський не єсть приклонникомъ „Кулішівки“, що вінъ етимологичну правопиє за лучшу визнає; але чи тее значить у ш. автора симпатизувати зъ Москвою? Що москвофіли тенденційно на посади учительскі пхаютьця, такожъ правда, но чи винувати-жъ ту п. Инспектора? Помилився отже ш. авторъ судячи, що той мужъ не єсть ширимъ Русиномъ, а тимъ більше, що старався вінъ такъ підлу гадку, якъ єсть москвофилизмъ, пропагувати. На те треба-би сильнішихъ доводівъ. Такихъ ми немаємо, а знаємо певно, що ихъ и ш. авторъ помянутого артикулу не найде. На противъ знані намъ факти, которі кожного Русина о не-москвофилізмі вп. п. Инспектора якъ найдоразнійше переконати мусять. И такъ, — що-бъ одинъ зъ нихъ навести, — можемъ те яко певну вість подати, що вп. Инспекторъ віденському кандидатови, професорови М. въ С. въ висчімъ гимназіумъ длятого руський языкъ відобравъ, що той кандидатъ, місто о написаній руській

*) Радо поміщаємо тую відповідь на присланий намъ артикулъ „Школи и польска журналистика“, которий, хотя въ де-якихъ пунктахъ съ нашимъ переконанемъ не згоджувався, ми для того власне помістили, бо догикавъ одну зъ найважнійшихъ нашихъ справъ, именно справу школьну, котору ми дискусії піддати хотіли, — чимъ такожъ легко показати-бися могло, кільки и въ овімъ артикулі правди є.

літературі традувати, поставився надъ приписи и ставъ Ломоносовимъ Пушкиномъ и инш. школярямъ голову сушити. — Чей же те не кидає на п. Инспектора підозріння о москвофильство. Але припустімъ и тее навіть, то и тоді ще не мігъ-би п. Ф. Д. (?) намъ тихъ Русинівъ навести, которі за тее, що суть українцями, посадь учительських дочекатись не можуть. Кождий-бо, хто тільки мавъ спосібність, пізнати Д-ра Яновського, хто въ якихъ не-будь стичностяхъ до него стоявъ, мусить признати, що вінъ є чоловікомъ рідкої справедливости и якъ найбільшої безпарціальности, — тихъ власностей и вороги єму відмовити не сміють. —

Длятого радили-бсьмо п. Ф. Д. (?) ліпше розвідатися, — а переконався (коли вже и такъ не переконаний), що якісь инші причини тимъ Русинамъ на перешкоді були, ніжъ українізмъ.

Въ кінець робимо уважнимъ п. Ф. Д. (?), що на подібнихъ артикулахъ чужими буквами заслонюватись цілкомъ не випадає.

А. С.

Зъ надъ Прута, 17го Вересня.

(До П. О. Ст. Качали). Здорові були-бъ Панъ - Отченку! — Найдійтесь відъ мене повдичого, та сільского чоловіка якої мудренної, парної, книжної-чисанини. Ні, я спішу Васъ поздоровити сердечно, по широруськи; — ото ще разъ: Та здорові були-бъ! — Прочитавши у нашій „Меті“ щире, вітцівське та дружне, дороге письмо Ваше: „Галицько-Руська Матиця и її ціль“, — серце вдоволялось, душа вступила въ чоловіка! Зрадовалось, але й заболіло, заболіло страшно, скоро подумавъ ємъ, якъ дуже збилисьмося изъ правої дороги и якъ далеко ми вже зайшли!..

„Хто мечемъ воює, той відъ єго гине“. И Ви Вп. Панъ - Отченку показали той мечъ, якимъ наші самозванці - проवादатарі воюють. Славне поле вибрали собі! и славною збруєю воюють! Га нема що казати! — Щожъ ті люде суть, чимъ вони суть? Лучші чи гірші відъ перекинчиківъ - недоляшківъ?.. Перекинчики - недоляшки, ихъ керунокъ, ихъ ціль цілому світу добре знана. А ті наші самозванці - проवादатарі? — Нічо лучшого: Такі самі перекинчики! — Передъ конституційною Австрією — підъ покривкою ширення освіти — торгують найдорожшимъ екарбомъ народнімъ: єго правами, єго мовою; а підъ плащикомъ, що хотять насъ відъ ляцького бука и бика заступити, провадять насъ підъ кнутъ и обухъ московський. Но най самі ихъ споживають и най ними насоложаютьця здорові, коли имъ до шмиги!

Нашъ нарідъ, наша Русь-Україна, коли Ляхи говорили, кричали зъ гнівомъ що: *niema Rusi!* — співала имъ потакуючи:

„*Niema Rusi, niema, — choć jest i być musi*

„*Przeciw rządowi Polski wieczny protest Rusi!*..

Такъ то співає нашъ народъ всімъ напастникамъ! Вічний протестъ не-тільки противъ „*rządowi Polski*“ але и противъ „Москви“, її кнута и кайданівъ и Сибіру; противъ всіхъ самозванцівъ - провідаторівъ - виродківъ - перекинчиківъ!

Славножъ и гинуть вони — яко виродки! Ті самі провідаторі, але самозванці, учені (?), которі въ обороні буцимъ то народу нашого (?) вступалися, нині тягаремъ тогожъ народу!

Кричали навіджені Ляхи изъ цього го рла про якісь московські рублі, що ихъ москаль де якимъ руськимъ людемъ платить, — що намъ Русинамъ не снилося и не снитця. (Отъ хто тамъ знає, що воробецъ співає. Чули Ляхи, що десь дзвонять, та не знають де!) Зъ Русина деръ вінъ шкіру, — та згрошувавъ ю на рублі. Руські слези капали рублями, а піть, що ляв-ся — ставався золотомъ... На щожъ-бо Москалеви платити тутешнимъ Галицькимъ Русинамъ? Вінъ тамъ має нашихъ братівъ, нашихъ вітцівъ доволі.. Вони ще досі ходять у панщині и во тьмі! И тамтимъ тра рублівъ, а їхъ щось чи не три-рази тільки що насъ, — имъ не тра и рублівъ, — а лишень - би збити зъ нихъ кайдани и осушити слези, що ріками - Дунаями ллютьця; а вітакъ дати имъ освіту правдиву, отто будуть рублі, зє котрі и ми и цілий світъ подякує. — Но до теперъ ще криваві рублі до насъ зъ вітцямъ приходять: є то ті бляшки, що ихъ Москаль сюди де якимъ бувъ заславъ, котрі то сталися поводомъ крику Ляхівъ за якісь рублі.

Въ кінець ще кілька слівъ нашимъ самозванцямъ провідаторямъ. — „*Quid potui, feci; faciant meliora potentes.* Эти слова мы вкладываемъ въ мысль безмолствующаго поэта, для котораго наступило ужъ потомство, съ новыми воззрѣніями на предметы творчества, съ новыми, въ его время неизвѣстными стремленіями“. . . Такъ закінчивъ п. Кулішъ, въ своїмъ обзорі нашої руської словесности, про Артемовського-Гуляка. Но провідаторі самозванці не сказали: „*Quid potui, feci; faciant meliora potentes*“. Наші провідаторі самозванці не вивірили того, но помимо того, що вже й самі не чуютьця въ силахъ для добра народу, для бідної вітчизни-нееньки Руси-України служити, вони не встидаютьця, изъ нагідної арени уступитися, або лучше, безвстидно не опускають її. Такъ, щоби світови показати, що то „они ще й теперъ и тільки вони“ за народъ вступаютця, кинулися необачні — заманені московськими бляшками, — на бездорожєє, чи властиво на дорогу, простісіньку підъ московський кнутъ. О раби недобрі! — При

тім удають ті панове, що будім не бачать, не знають, що нашъ нарідъ має ще мужівъ, вірнихъ синівъ, и що, відъ 48го року, „по при старі діти молоде покоління поросло,“ — якъ мовить Денунціантъ въ З. Ч. „Мети“, — на которихъ то синівъ мати Русь-Україна святий обовязокъ вкладає, боронити її природнихъ правъ! —

Що добрихъ и вірнихъ мужівъ наша Ненька має, доказали Ви Вп. П. О. въ своїмъ неціненімъ письмі. Тихъ-же самозванцівъ-проводаторівъ, не, доляшківъ и москалізаторівъ „отречеся и отрицається, яко сатани и всіхъ слугъ ёго.“ —

Ото Ваше письмо дороге викликало ті мої думки. Здорові будибъ, та частійше наші права намъ селюхамъ розтолковували на добро наше и славу Руському имену!

... ТЬ ЧЬ,

сільський учитель.

ОГЛЯДЪ ПОЛІТИЧНІЙ.

Головна увага нинішньої журналістики въ Австрії єсть на рухъ виборчий звернена, а о скільки де-які краєві вопросы до теперъ порушені були, то можна надіятися, що значний оборотъ въ конституційнімъ життю коруннихъ краївъ Австрії наступить. Яку ціху організмъ конституційний въ нинішню добу прибере, тяжко напевно відгадати. Теперъ ще мусять всі системи перетертися, а зъ стертя ся федералістівъ съ противнимъ таборомъ (централістівъ и дуалістівъ, котрі небавомъ на одну программу згодяться) підъ часъ дотеперішніхъ виборівъ, можна тільки вносити, що, о скільки той рухъ виборчий зміною систему въ міністерстві споводований бувъ, Австрія по сильнимъ двигненню федералістичною станеться. Що тес такожъ не такъ скоро наступить, можна зъ поступківъ противного табору вносити

Кандидату на гр. Голуховського и вибори другихъ послівъ сталися въ нашій провінції поводомъ пробудження ся на ново життя конституційного. Виборчий комітетъ у Львові (на місце інтернованого Земляковського) поручивъ и представивъ гр. Голуховського, по зреченнюся іншихъ кандидатівъ, до оди оголошеного вибору. Порученне тое скомбіноване єсть сильними агітаціями осудивъ справедливо Przegląd, мовлячи:

„polecenie to nieudane stoi na równi z gwałtowną i wcale niepotrzebną agitacją p. Dobrzańskiego.“ Хочь уже тее вимаганне виборчого комітету засади свобідного вибору між такъ різнонародними елементами противитця, то ще більше випадає дивуватися, ддячого тїі самї Поляки, которї підь часъ притомности гр. Годуховського вго системовї противилися, нинї черезъ свій виборъ той системъ похваляли би. Було-би то може поступомъ назадь, якъ би мимо волї не насувалося підозрінне (того koniecznościа зповодованого вибору) о покривдженне иншихъ елементівъ, коли одинъ зъ ш. мовцівъ въ заслуги гр. Голуховському и тее полічивъ, що он з p o l o n i z o w a ł adminisiracyę naszego kraju.

Руський виборчий комітетъ, поступаючи собі зъ ліпшимъ увзглядненемъ завдання львівського посла представивъ и поручивъ публично Д-ра З. Родаковського на тогожъ посла. Хочь мігъ-би той комітетъ свого земляка на кандидата поставити, старавъ ся вінъ таки утримати солідарность горожанську, противъ котрої Поляки погрішили. Зъ цілої річи можна вносити, що ще багато води уплине, німъ-би на який спільний програмъ Поляки и Русини въ Галичинї злодилися. — Многі зъ полєнофильскихъ часописей утврджують, що будимъ-то вибіръ гр. Голуховського на посла Львова єсть тільки приготвленнямъ до єго иосади на намістника Галичини; тиїжъ часописї компонують навіть факти о проїзді гр. Голуховського до Відня въ тїімъ взглядї. Вєі тїі поголоски заперечає Oesterr. Ztg. яко ложні, а кореспондентъ віденський до Lemberger Ztg., каже, що о новімъ намістнику для Галичини въ Відни и не думають. Обсадження посади намістника військовою особою практикуєтця у насъ вже не перший разъ, а кромї того недавнихъ часомъ въ Дальмації (Пилиповичъ) Семоградї (Галдеръ) и Хорвації (Кушевичъ). —

Поставленне фмл. Кушевича на тимчасового надворного канцлера Хорвації сталося (якъ де-якъ дневники догадуютця въ причини спорівъ (що до того обсадження) межи уторськимъ канцлеромъ Майлятомъ, котрий предкладавъ ніякого Пеяевича (Мадаряна) напротивъ еп. Штросмаера (знакомого федералїста и народовця), котрого гр. Белькреди предкладавъ.

Централїсти віденські були недавно въ великій обавї, щоби німецький федералїста Шузелка (ред. Reform-a) до сойму низшо авет. не прийшовъ, а коли той відь своєї кандидатури відказався, давъ мовою дд-рївъ Коппа и Гофра въ Відни що разъ централїзмъ чутися. Порівнавши мови тихъ централїстівъ съ мовою малярського дуалїста Тїши, то сходятця каже „Zukunft“, дуалїстичні фантазїї однихъ съ централїстичнімъ програмомъ другихъ. —

Гр. Белькреди видавъ, кромї свого першого циркуляра до намістниківъ, ще другий, яко приготванне до будущей реформи и організації. Якъ

видно, хоче гр. Белькреді бюрократії съ її непотрібними формальностями кінець зробити. Межи иншими каже сей циркуляръ: „Урядники, немогучі присвоїти собі духа новихъ інституцій суть не здібними до успішного діла въ службі адміністраційній.“ Подібний циркуляръ оголосивъ также міністеръ справедливости. —

— Намістникъ литовський Кауфманъ давъ розказъ, щоби на довід лояльности Поляки Москалями сталися, наука-же римсько католицької релігії щоби тільки въ московськимъ язиці подавалася. Слово подаючи тую вість поповнило немалу ошибку, мовлячи въ тімъ зміслі, яко-би таа наука на руськимъ язиці подаватися мала. Подібні ошибки повторяютця въ „Слові“ відъ якогось часу досить часто.

Розпорядженне Наполеона взглядомъ зредуковання армії буде мати велику досяглість для внутрішніхъ справъ французького государства, но ніякої політичної досяглісти для внішніхъ справъ.

Н О В И Н К И.

† Поділяємося сумною вісткою съ нашими дорогими земляками, що дня Листопада с. р. упокоївся въ зеленімъ Устю О. Григорій Страхоцький. Нагляча смерть видерла намъ въ нямъ не тільки трудячогося пастиря народа нашого и щирого пародовця, — но такожъ любияця и многонадійного ділателя на полю рідної літератури. Окрімъ кілька дрібнішихъ поезий надрукованихъ въ „Ниві“, — міжъ котрими на особливу увагу заслугує „Агаръ въ пустині“, перевівъ покійникъ такожъ фізику Шабуца на руській язиць и написавъ оригінальний поемать більшого розміру „Гуцуль - Волошинъ“. Вічная ёму память! —

— Въ нашій руській Коломні появилася на сихъ дняхъ нова політично-літературна часопись: „Народний голосъ“. Вітаємо її щиримъ привітомъ, а то тимъ більше, що, о скілько зъ її програми внести можна, вона собі за найголовнішу ціль ставить, въ інтересі народу, обі спорячі партії — старшу и молодшу — погодити и помирити. Може вона тимъ певніше тую ціль осушити, що її властивий Редакторъ, посідаючий повне довірие молодшої партії, для своїхъ великихъ заслугъ таке саме довірие и шанобу такожъ у старшої мати повиненъ. На те тільки осміляємося звернути увагу ш. Редакції Народного Голосу, що отвітно цілі тої часописі, — коли доконче етимологічної — то вжежъ правописі поправної, духові руського язиць відповіднійшої, уживати-би треба.

— Дня 8. л. с. м. повернув наш народній театр до Львова Дня 23. с. м. перше представлення: „Підгіряне“. Якъ зачуваємо стараєця виділь театральний усильно на місце Санковського нового відповідного актора для народнєй сцени придбати. — Пригадуємъ ще тому виділови, що часъ би уже и зъ конкурсовими драмами якийсь ладъ зробити. —

— На опорожнене місце посла Зьмяжковського удалось Полякамъ, підкріпленимъ ще до того урядовими суплементами, вибірть гр. Голуховського зъ тяжкою бідою пересадити. Кажемъ зъ тяжкою бідою, бо дві другі головні народности. Русини и Жиди, свої голоси Д-ру Родаковському віддали. Сей послідний фактъ може рядові за найлучший доказ послужити, о сілько гр. Голуховський придатний на намістника Галичини, пану же екеміністрови повиненъ-би вінъ пригадати, що часи єго газдованя ще свіжі вь пам'яті руського наряда. —

— Дня 23. л. Лист., по урочистімъ Богослуженню у Волоській церкві и вь лат. катедрі, розпочалися засідання нашого княвєвого сойму. Крім новоприбувшихъ послівъ, гр. Голуховського и Д-ра Ляндесбергера (зъ Коломи), физиономія сойму ніякъ не змінилася. Наші чесні селяне зібралися усі, а прославлений польскими газетами ч. Ковбасюкъ засівъ у самій середині нашої правиці. — Соймъ відкривъ самъ Намістникъ бр. Паумгартенъ промовою, вь німецькімъ язиці, перериваною кількома бравами. А коли п. Намістникъ спімнувъ про нашу чудесну, щедрою природою упосажєну країну, то нескінчені брава переривали єму річъ. Вборзі опустилъ п. Намістникъ виглядающий сєго дня — по недавній немочі — дуже бідо, соймовую солю. Віттакъ промовивъ князь Маршалокъ и вьнієъ многолітте нашому Найяс. Цісарю и королеві. Потімъ дебатовано про тронний адресъ, вь которій дебаті забирали голосъ: пп. Скринський, Борковський, Смолька и Павликівъ. При тімъ споминаємо, що пр. Павликівъ визначаєця живимъ и притомнимъ тономъ бесіди и не звиклоу цивільною одвагою. Єсть то одна изъ найлуччихъ парламентарнихъ силъ у насъ. — Зъ дальшихъ засіданій соймовихъ помістимо подробнійше справозданє вь єдуючімъ числі „Мери.“

— Оденъ изъ найважнїйшихъ утворівъ Т. Шевченка, поемагъ Сонъ, опустилъ на сїхъ дняхъ печатню и продаєця у вєїхъ краєвихъ книгарняхъ по 25 кр. а. в.

— На краківєскімъ всеучилищі припадає сєго курсу п. Сухецький, давнїйше професоръ на Празькімъ універзитеті, міжъ иншими прелметами изъ славянєскої филологїі, такожъ руський язикъ, єго признаки и характеръ вь порівнанню сь москоськимъ и польскимъ язикомъ. Здали би ся вже разъ и на нашімъ універзитеті такі преподавання!

— Передь одкриттем засіданий краевого сойму хотівъ одинъ изъ членівъ нашої редакції взяти правомъ прислужуючий їй билетъ на тії засідання. А коли не було підъ рукою писемної концессії на видаванне нашої часописі, то не хотівъ завідующий тимъ краєвий урядникъ видати такого билета, а то зъ тої причини, що буцімъ-то не знає о видаванню часописі „Мети“. Ваділь краєвий предплачує на нашу часопись, оже не може бути, щобъ сей урядникъ не знавъ о существованню „Мети“; скорійше може сей намъ не хотівъ знати. Сподіваємося, що ч. краєвий ваділь якъ найшвидше залагодить сю річъ — одвітнимъ способомъ.

— „Страхопудъ“, стративши довірие у своїхъ землякивъ, пішовъ уже у найми тамъ, куди такъ довгий часъ вздыхавъ. Єще перше доносили намъ зъ Відня о єго проїзді до Петербурга, разомъ съ п. Раевскимъ, — що теперъ и інші часописі потверджують. Пізнійше довідаємося, який інтересъ панъ Лівчакъ, повернувшись вже зъ Петербурга, тамки мавъ, — нині поміщаємо єго оголошенє черезъ експреса, котрого перше до „Слова“ пославъ, въ свіжимъ Числі московського журналу: „День“. — Воно звучить по московському виговору дословно такъ:

„Здравствуйте Гаспода!

Ужъ на маєму костюму можете дагадаться, що імеєте честь, відеть передь сабою вернаво представітеля уніятекой Русі, въ каторой саєдинілось все въ такой чудной гармоніі (см. на той костюм), що їхъ Високострахопудіє, мой Барінь, рєшілось, виставить символъ єтой гармоніі — пугаломъ ілі Страхопудомъ на стогнахъ русекой жізни.

Єто Страхопудское средство употреблялось съ бальшимъ успехомъ до сїхъ поръ, преімушественно въ агарадє галицкой, буковинекой и венгерской Русі. Но такъ, какъ ми узналі, что и абшірния паля великой Русі пуждають ся въ такомъ-же пугалє, то їхъ Високострахопудіє рєшілось, пажаловать і васъ, вислатъ меня съ пріглашеніємъ къ подпіске ня упомянутое Страхопудское іздєліє, каторое пріготовляється въ нашей привілігірованной фабрике, аткритої въ Вене два разі въ мєсаць“ и т. д.

На стороні 509, того Ч. „Мети“ місто „тілько про бесіду п. Добрянського въ имени руського народа.“ Читай: „Тілько про бесіду п. Добрянськопо. — Складаючи Д-р. Чемериньському въ имени руського народа и т. д.

Въ поємі „Сонъ“ просимъ поправити друкарські ошібки, — и такъ на ст. 13. въ 15. стрічці зъ долу мієто „зъ роду“ читай: „й разу“. и на ст. 19. въ 1. стр. зъ долу читай: „Вінъ почувъ се — та якъ зикне. —

ФЕЛЕТОНЪ.

Критичний огляд української (руської) драматичної літератури.

И на сторожі коло Г҃хъ
Поставаю слово. . . .

Т. ШЕРЧЕНКО.

I.

Котляревський и Гоголь-батько.

(Зь московського журналу „Русская Сцена“).

Ніхто не споритиме противь того, що Українська драматична література не може хвалитися, що вона має багачко творь, але вона має своє минуше. свою историю: де-які українські драматичні твори не одну сотню разівь грались на сцені; а вже через се одно українська драматична література заслуговує того, щобъ зробити їй критичний оглядъ. — Д. Кулішъ печатаючи въ „Основі“ „Обзорь украинской словесности“, двома — трома словами згадавъ про драматичні твори Котляревського; але замітка ёго не дала намъ певного зрозуміння, вона тільки й сказала, що Котляревський написавъ дві пієси: „Наталку — Полтавку“ и „Москаля — Чарівника“ и що пієси сі „держатся на сцені до сихъ поръ больше за свои костюми и напѣви“. — Нижше побачимо на скільки в правдивою річъ д. Куліша. Про драматичні твори Гоголя — батька и Кухаренка публіка довідалась тільки въ р. 1861 и 1862, коли твори їхъ написані трохи не за півъ віку назадъ, явились напечатаними въ „Основі 1861. р. „Основа“ кн. 11 и 12. и 1862 р. „Основа“ кн. 2). —

Хто першъ усіхъ почавъ писати по українськи драматичні твори — сказати дуже трудно. Д. Кулішъ говорячи разъ, що Гоголь писавъ свого „Простакъ“ першъ ніжъ Котляревський написавъ „Москаля — Чарівника“, у друге, через кілька стрічокъ додає такъ: „ми не знаємо запевне, котра зь сіхъ двохъ пієсь („Простакъ“ и „Москаль — Чарівникъ“) написана попередъ.“ Знати и для вірної речі, нема вірнихъ підставъ; вірно тільки те, що твори Котляревського стали відомими світові раншъ ніжъ „Простакъ“ Гоголя, через що ми й будемо вважати Котляревського яко першого українського драматичного писателя. — Хоча для насъ все одно: хто-бъ ні почавъ першимъ писати драматичні твори українською мовою: чи Котляревський,

чи Гоголь! — відь сего діла не перемінитця! — головна річ въ тімъ, що обидва писателі — и Котляревський и Гоголь — жили, мислили и писали въ однімъ и тім-же часі, якъ въ українській шляхті (дворянстві) пановали одні и тіжъ идеї, одинъ и той порядокъ, якъ духовне життє української интелігінції, поминувш и життє національне, пішло инчою, кривою дорогою и виявило себе вповні пустимъ; якъ українське панство, нирнувши въ ліносьть, любило спочивати на праці змоченій потомъ и кровью своїхъ темнихъ братівъ-крепаківъ.

И Котляревський и Гоголь вповні були дітьми свого часу, котрий вповні виявився и на їхъ творахъ. И Котляревський и Гоголь свої драматичні твори писали за-для панськихъ театрівъ: Котляревський — Котляревській — для театру Ріпніна, а Гоголь для театру Трошинського!... Се панство зъ своїми двораками-шляхтою, любило забавлятьсѣ, потішатисѣ творами Котляревського и Гоголя; сміялось надъ мовою и звичаями того народу, котрий повіз и кормивъ ёго. А Котляревський по своїй душевній простоті, не зрозуміти, да наврядъ чи й могли зрозуміти, що, догоджаючи такими способами панамъ, вони роблять великий гріхъ, великий переступъ протівъ народу, протівъ себе.

Правда: за се не можна строго виновати панства, не можна абсолютно нападати и на писателівъ, — виноватимъ тутъ хто инчий... Зъ часу Котляревського минуло більшъ 30 літъ; публика зробила великий духовний поступъ, погляди її и думки перемінились, хочъ ще й не зовсімъ, а ще й теперъ усюди панує літературний монополь, меценатство и лакейство; инде-жъ, можно ще й теперъ вбачати, якъ літератори продають себе за гроши; и продають гіршъ ніжъ Юда продавъ Христа... Юда не перенісь попреківъ совісігі и повісився, а продавці-писателі живуть собі, гадки не маючи — цуръ їхъ! . . .

Котляревський на театръ князя Ріпніна написавъ дві оперетки: „Наталку-Полтавку“ въ двохъ діяхъ и „Москаля-Чарівника“ въ одній діі. Опісля вже, щобъ краще йшла „Наталка“ на сцені, її трошки перероблено, одначе черезъ се не стерявся смисль пієси и характери дієвихъ лицъ. — Обидві оперетки Котляревського грались и граютьця у Петербурзі и въ чимало-якихъ Московськихъ городахъ, хоча все безъ толку и безъ користі; бо публика слухає тільки пієси, а не розуміє мови. Въ Україні, де тільки появлявся театръ, нігдє вінъ не обходивсь безъ „Наталки“, але нігдє вона не гралась такъ вірно, такъ артистично, якъ охотниками у Полтаві; де Дмитро и Кузьма Старицькіі художественно передавали ролі: — перший Макогоненка, а другий — Петра...

„Наталка-Полтавка“ и „Москаль-Чарівникъ“ хочь и добре відомі, одначе, я собі міркую, що не зашкодить, коли я розкажу коротенько содержание їх. —

Колись-то, живь у Полтаві багатий козакъ Терпило. У ёго була дочка Наталка й приймакъ Петро. Наталка й Петро сподобались одно другому... старий жь Терпило й слухати не хотівъ, щобъ ёго дочка, за котрою вінъ дававъ, добре приданне одружилась зъ приймакомъ-сиротою, у которого ні кола ні двора... Терпило, якъ и всі ті, що „виходять у люди“ зачавъ заводити бенъкети зъ повітчиками, канцеляристами, пивъ, гулявъ, шахривавъ грохи, покинувъ свій промисль, розточивъ, своє добро, розпився, почавъ гримати на Петра вигнавъ ёго зо свого дому, а послі зовсімъ звівся и вмеръ въ убожестві, зоставивши жінку и дочку безъ куска хліба... Петро пішовъ на заробітки, а Терпилиха и Наталка переїхали жити на село. Тутъ спізнався зъ ними и закохався въ Наталку возний Тетерзаковський. Відтіл й починаєтця сама піеса. Возний сватаєтця до Наталки, Наталка й слухати не хоче, кажучи, що вона „ёму не рівня: „ви пань, а я сирота, ви багатий, а я убога, ви возний, а я простого роду“... Вмішувєтця виборний Макогоненко, и укупі зъ вознімъ уговоряють Терпилиху, оддати за возного Наталку. Наталка пручаєтця... Одначе противъ трохъ, — противъ сілєз матері, — не змогла встояти молода дівчина и згадалась вийти за міжъ за возного.. Тимъ часомъ вертаєтця Петро, якось не значай стрічає на вулиці бурлаку-Миколу,... слово по слову, — Петро довідувєтця одъ Миколи, що Терпило вмеръ, що Терпилиха живе въ великімъ убожестві и що Наталка засватана!.. Петро самъ не свій!.. не знає що й діяти... Подумавши трохи вінъ одрікаєтця одъ Наталки, котру такъ широко такъ довго любивъ и на приданне дає її усі ті гроши, що заробивъ. Се все взяло возного за серце такъ, що й вінъ на свою чергу одрікаєтця одъ Наталки, и просить Терпилиху благословити Петра и Наталку.

Отъ — и все! Видима річъ, що вся піеса збудована на ефектахъ и романічнїхъ случаяхъ; не диво, що й дієві лица часто вирнуть въ німецьку сентиментальность, про котру нашъ руський народъ зъ роду не чувъ и не знає, за що й хвала Богові! И зъ дєвихъ лицъ оперетки тільки въ однімъ вознімъ бачимо вірний типъ того українського перевертня (перекінчика) який частенько стрічаєтця ще й теперички, хоча въ инчімъ виді и краще замаскований. Въ вознімъ Котляревського ніколи не вмере образъ тихъ старихъ, багатихъ нежонатихъ, котрі такъ нагле, безъ сорому сватаютья до молодихъ убогихъ дівчатъ. Сей старий и зношений людъ ніколи не задумувєтця надъ тимъ, що любовъ и молодість велика святиня, що їхъ треба все поважати зъ глибині серця. На такихъ, людей якъ возний не має нія-

кого впливу пословиця, котрою відповідала Наталка, що „кінь знайся з конем!“, Натури такихъ вознихъ такъ глибоко загрузли въ безпутті, що їмъ и въ голову не прийде, що шлюбъ старихъ зъ молодиме, будучи присилованими, єсть великий моральний переступъ.

Отъ мому то міні й здається, що одрикъ возного, одъ Наталки — єсть щось чудне, невірне... Нехай собі возний буде й добримъ чоловікомъ, а все таки добрість єго буває тільки тамъ, де вінъ вбачає власну користь; натура єго не способна, зродити що нибудь таке дежъ не було ні якої для єго самоге користі.

Характеръ Наталки инде єсть вірний гіркій справжності; але вона, якъ и мати її часто говорять речи, якихъ не почувешъ въ українському народі. — Одначе и Терпилиха и Наталка меншъ не суть нісенітнецю, ніжъ Петро. Петро ні ко селу, ні ко городу; заводить річъ зъ Макогоненкомъ, про те, де вінъ бувавъ и що видавъ... Вся сцена (дія 2, яв. VI. и VII.) не тільки що лишня и не потрібна для пієси, а таки просто чудна! Особливо речи Петра зъ Макогоненкомъ „о нашій... кумедіі, де були и Маруся и Климовський и Грицько“... Ні! ні одинъ чоловікъ въ такій пригоді. якъ Петро, — довідавшись, що єго любя йде за другого за міжъ, не стане въ ту саму минуту розводити речи про що инче и говорити такъ рівнодушно, якъ Петро! да ще зъ кимъ?... зъ жєніхомъ своєї любої!.. Тутъ Котляревський погрішивъ противъ чоловічої натури.

Що за чоловікъ Макогоненко и який у єго характеръ, вірно сказавъ Микола, говорячи про єго такъ: „Макогоненко чоловічокъ и добрий бувъ би, такъ біда, — хитрий якъ лисиця, и на всі сторони мотається, де не посіє, тамъ уродиться. Одначе авторъ не всюди рівно вдержавъ сей характеръ.

Показувати подробицю усіхъ невірностей, які є у „Наталці“ — нема на що! Народні въ пієсі тільки пієси, ба й ті инде перекручені, инде попадається чистий не подільний український гуморъ. — „Наталка-Полтавка“ не може вдержати строгої літературної и етнографичної критики; але на сцені, коли грається гарними артистами, вона йде живо черезъ що, — и за своєю народню музику, — вона ще довго и довго житиме въ нашихъ театрахъ. Дивитись на „Наталку“ все ходитиме публика, тільки треба, щобъ актори не переробляли українського гумору на французський форсь.

Маруся К.

(Дальше буде).

О П О В І С Т К А.

Знає читателям нашим із частихъ цитативъ въ „Меті“, політичне тижневе часописьмо „Zukunft“, видаване у Відні въ язиці німецькимъ а посвящене интересамъ славянськимъ, зачне ізъ нсвимъ 1866 рокомъ виходити щоденно. Є то вість, котору зъ тимъ більшою радостію подаємо читателямъ нашимъ, що „Zukunft“ є майже єдинимъ славянськимъ органомъ, которий, порозумівши докладно наші краєві стосунки, не залишає жадної спосібности, де тільки може брати насъ въ оборону противъ німецькихъ, польськихъ чи московськихъ гегемонівъ. Є то річъ звісна, що дневникъ сей одъ якогось часу ставъ у насъ найбільше симпатичнимъ дневникомъ; — обявіможъ ту симпатію для єго діломъ! Ми знаємъ, що силъ матеріальнихъ у насъ не багато, — такъ все-жъ таки годитця намъ всипрати матеріально тихъ, которі насъ морально всипрають. Досі предплачували у насъ деякі, окрімъ руськихъ часописьмъ, письма, ізъ которихъ прямо-ваннемъ не згаджался, лишень тому, що ізъ письмъ руськихъ за для ихъ вузкихъ рамъ, про політику європейску, мало що могли довідатись. Нині коли виходитаме щоденно письмо славянське, звісне ізъ своєї прихильности для насъ, котре окрімъ славянськихъ интересівъ и справами європейськими займатиметця, гадаємъ, що пора перестати намъ всипрати нашихъ противниківъ а обявити лічною предплатою нашу симпатію прихильникамъ нашимъ. Надіємось, що зазивъ нашъ найде тимъ більше увзгляднення у нашої публики, що ціна предплатня є стосунково дуже низька, часописьмо-жъ саме собою, судячи ізъ складу редакції и ізъ знанихъ намъ дописивателівъ, буде для всіхъ Славянъ, именно же для Русинівъ дуже цікаме: Ціна предплатня виносить для краївъ короннихъ:

на рікъ	16 зол. — кр.
на півъ року	8 „ — „
на чверть року	4 „ — „
на місяць	1 „ 30 „

Шановні П. П. бажаючи виписати сей дневникъ зволять, виповнивши докладно рубрики „Запросинъ до передплати“, которі до сєго Н-ру „Меті“ долучаємо, пересилаючи предплатні гроші підъ поміщеною адресою на одворотній стороні запросинъ (Pränumerations-Einladung).

Ред. . .

